

Ünnepi hangverseny

Budapesten a Hagyományok Házában

Lajtha László születésének 120. évfordulóján 2012. június 30-án

a Hagyományok Háza és a Nemzeti Filharmonikusok
közös rendezésében.

A koncerten Lajtha két világi kórusműve és két kamarazenei alkotása hangzott el, továbbá felcsendültek dallamok a szerző népzenei gyűjtéséből. A programban szereplő Lajtha-kompozíciók egyaránt példázzák a Lajtha-zenének a magyar népzenehez való szoros kötődését, valamint a hazai zeneszerzésben egészen egyéni franciás irányultságát. Az előadott művek:

Esti párbeszéd – A hegylakók (Áprily Lajos verseire) Op. 16 (1932)

Nemzeti Énekkar, vezényelt Antal Mátyás

Szonáta gordonkára és zongorára Op. 17 (1932)

I. Aria. Largo molto, II. Capriccio. Presto, III. Fantasia. Lento – Allegro

Szabó Péter – gordonka, Lajkó István – zongora előadásában.

Lajtha László népzenei gyűjtéseiből adott elő: *Kobzos Kiss Tamás*

Magyar Állami Népi Együttes zenekara

X. vonósnégyes Op. 58 (1953) *Kádár István vonósnégyes* előadásában

I. Première partie. Très lent, II. Deuxième partie. Léger et volent

III. Troisième partie. Lent mais allant, sans trainer

Négy madrigál (Charles d'Orléans verseire, Nadas Katalin fordításában) Op. 29 (1939)

Nemzeti Énekkar, vezényelt Antal Mátyás

A műsorvezető, *Solymosi Tari Emőke* zenetörténész, kiválóan ismertette a műveket és részletes tájékoztatást nyújtott a zeneszerző életéről amit a vetítés tett teljessé.

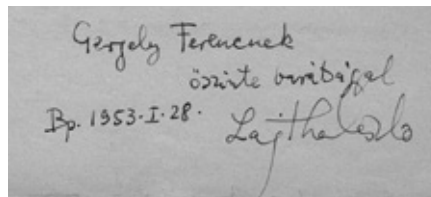
A rendezők reményei szerint a hangverseny – melyen a Nemzeti Énekkar, továbbá kiváló hangszeres muzsikások működtek közre – hozzájárul ahhoz, hogy az oly hosszú időn át méltatlanul mellőzött, az utóbbi években újra felfedezett mester zenéje utat találjon a szélesebb közönség szívéhez.

Márkusné Natter-Nád Klára

Mikor énekeljük a Lajthát?

Ez a kérdés időről-időre elhangzik kórusom tagjai körében. „A Lajtha” a szerző vegyeskarrá és orgonára komponált miséje: **Missa pro choro mixto et organo** Op. 54. 1952-ben írta, az 1951-ben elhunyt Alfonse Leduc emlékére, aki párizsi kiadója és jó barátja volt.

Templom kántorának: „Gergely Ferencnek öszinte barátsággal Bp. 1953. I. 28. Lajtha László.”

Szak Ányos mutatta be a pesti ferences templom kórusával 1953. június 28-án. Amikor 1954-ben a frissen pappá szentelt *Bucsi László* atya – főpásztora kifejezett kívánságának engedelmeskedve – átvette a kórus irányítását, a fiatal és tehetséges pap-karnagy keze alatt tanulták meg az új kórustagok, és az 1960-as évektől kezdve sokszor elő is adták. Lajtha László haláláig mindig jelen volt azokon a szentmiséken, melyeken a Missa volt az ordinárium. *Bucsi László* mesélte, hogy Lajtha László ilyenkor atyai szeretettel karolta át a vállát, így köszönte meg a mise szép megszólaltatását. Az orgonista mindig Gergely Ferenc volt, aki a mise orgona szólamát csodálatos regisztrációval, felejthetetlen színekkel adta elő.

Liszt Ferenc, Bartók Béla, Kodály Zoltán zenéjének magyar szívérványában pompáznak Lajtha színei is. „A zenészek beszélnek dallamvonalról, a színek harmóniájáról, hangszínekről, magasságról-mélységről, világosságról-sötétségről – holott ezek a zenében nem léteznek. Mi, muzsikások azonban egyre fokozottabb mértékben használjuk – a zenére vonatkoztatva – ezeket a kifejezéseket, amelyeket a festésztől csentünk el.”¹ Bár attól, hogy valaki ismeri és szereti az egy évtizeddel idősebb Bartók Béla és Kodály Zoltán zenéjét, még nem biztos, hogy Lajthához is közel tud kerülni.² De a rendnek, a mesterség örök törvényének szeretete, annak egyre inkább való tökéletesítése az, ami nemcsak egy festő barátjával, de velük is egybefűzte a láthatatlan törvények rendalkotó törekvéseiben.³

Lajtha László élete színtere Magyarország és Franciaország volt, mindkettőnek magas megbecsülését élvezhette művészete. Lajtha László tudta, hogy a két kultúrával kapcsolatban pontosításra szorul zenéjének meghatározása. Némi öniróniával így jellemzi helyzetét: „Furcsa sorsra jutottam. Magyarországon legtöbbször azt írják rólam, hogy muzsikám egyik fő jellegzetessége, hogy franciás, Franciaországban meg még akkor is

¹ Lajtha László: Megnyitó beszéd Medveczky Jenő kiállításán (1962) in Lajtha László összegyűjtött írásai I. (Berlász Melinda, 1992)

² Tóth Sándor beszélgetése Solymosi Tari Emőkével: A Francia Akadémia magyar zeneszerzője in Új Ember 2012. július 1.

³ Lásd: Lajtha László: Megnyitó beszéd Medveczky Jenő kiállításán (1962) in Lajtha László összegyűjtött írásai I. (Berlász Melinda, 1992)

magyar folklórt emlegetnek, mikor én azt hiszem, és bizonyítani is tudom, hogy abban a muzsikában bizony semmi folklór nincsen.⁴ Vagy más helyen: „... az én zenémet Magyarországon franciának tartják, Franciaországban pedig magyarnak. Valójában az én eszményem szerint európai zenét szeretnék írni. Európának sok arca van. Azt szeretném, ha az én zeném lenne az egyik a sok közül.”⁵ A legmagyarabb francia- és a legfranciáibb magyar zeneszerző mindkét kultúra számára maradandót alkotott, hiszen csak egyetlen valódi kultúra létezik: az Isten szeretetének szépségét árasztó erő. Erdélyi Zsuzsánna könyvében: „A kockás füzet” – Úttalan utakon Lajtha Lászlóval a zeneszerző csodálatos vallomását olvashatunk: „A zene nem aszketizmus, hanem maga a meleg élet, meleg vér, amely él és lüktet, kacag és sír, de ott van minden taktusban. Az az igazi muzsikos, az az igazi zenehallgató, aki egészen oda tudja adni magát a muzsikának. Az a lélek, mely olyan, mint egy fehér lap, amelyre azt írhatok fel, amit akarok, és aki akár könnyesen, akár mosolyogva, gyengéden visszamosolyog rám, azt érzem, hogy egészen az enyém, hogy újjammal áthatoltam a testén a szíve legmélyéig. Magamhoz szorítottam, s örömmön, bánaton, tragédián, szerelmen keresztül együtt tudunk repülni vele az Úr Isten melegítette láthatatlan Végtelenbe.”⁶ Olvasva a „kockás füzetet”, bizonyára sokan érzik majd úgy, hogy a főként politikai okokból elhallgattatott, félretett, sokak által ma már alig ismert Lajtha László valójában nagyon is közel áll hozzájuk. Ha pedig jobban megismerik az embert, talán többet akarnak tudni a zenéjéről, erről a minden kortársától eltérő, csak Lajthára jellemző, egészen egyéni hangú muzsikáról.⁶

Nem tudjuk most a zeneszerző életútját összefoglalni. De egyházzenei műveinek keletkezése életének legkilátástalanabb korszakára esik, ezért ezekről az évekről szólnunk kell. 1948-ban hazajött Nyugatról, ahol sikeres, elismert zeneszerzőként ünnepelték. Lajtha tisztában volt azzal, hogy kint jobban élhetne, de azzal is, hogy komponálni csak itthon tud. Nagyon erős gyökerek kötötték Magyarországhoz. Hazatért tehát. Számított a nehézségekre, de arra nem gondolhatott, hogy ő, aki 1945-től három igazgatói állást is betöltött, azaz a magyar kulturális életben megbecsült személyiség volt, kenyérkereset nélkül marad.⁷ Belső száműzetésben, „a szorongattatás napjaiban” írta meg legnagyobb opusait, így például kilenc szimfóniája közül hatot, tíz vonósnyégyese közül négyet, de ekkor született meg két Koncertszonátája, továbbá két Miséje (1950. és 1952.), Magnificatja (1954.), Három Mária-himnusz (1958). Lajtha alkotóművészete éppen a legsanyarúbb körülmények között ért fel csúcára: éppen akkor vált az

⁴ Lajtha egy előadásának részlete in Lajtha László összegyűjtött írásai I. 14.

⁵ Lajtha László látogatása Párizsban (1962) in Lajtha László összegyűjtött írásai I. 295.

⁶ Solymosi Tari Emőke: Szerkesztői utószó (2010) in Erdélyi Zsuzsánna: A kockás füzet – Úttalan utakon Lajtha Lászlóval

⁷ Tóth Sándor beszélgetése Solymosi Tari Emőkével: A Francia Akadémia magyar zeneszerzője in Új Ember 2012. július 1.

európai magas kultúra részévé, amikor erőszakkal akarták attól elszakítani.⁸

A református Lajtha felesége, *Hollós Róza* katolikus volt. Lajtha sohasem tett különbséget vallások között. A hit számára „az egyetlen, mindig megmaradó erő. Csalódhatunk mindenben, csak az emberségben és a Krisztusban nem csalódhatunk soha, ha megvan a hitünk. De ha elvesz e hit, reánk zuhan e zűrzavaros világ minden üressége.”⁹ Lajtha azonban nemcsak mély hitét vallotta meg egyházi műveiben, ezekben a gyönyörű darabokban, hanem egyúttal politikailag is állást foglalt. 1950-ben, amikor ez szinte provokációnak számított, megírta első miséjét vegyes karra és zenekarra. Mindössze néhány hónap alatt készült el vele, szinte kiszakadt belőle ez a bensőséges, mégis oly emelkedett muzsika. Még azt is odaírta: *In diebus tribulationis*, azaz a szorongattatás napjaiban. Amikor 1957-ben a Magyar Rádió művet kért tőle, éppen ezt a misét ajánlotta, persze egy semleges címet választva. Az eredeti cím: *Mise a szorongattatás napjaiban, 1950*, nyilvánvalóan nem volt elfogadható 1957-ben. Lajtha 1951-ben Kossuth díjat kapott, mivel a hatalom képviselői valahogyan rendezni akarták a nemzetközileg elismert zeneszerző-tudós helyzetét. (Persze nem zeneszerzőként kapta a díjat, hanem népzene kutatóként). Erre a következő esztendőben újabb misét komponált, ezúttal orgonakísérettel. Egyik levelében megjegyezte, hogy „a hívő emberek vigasztalására” írta.¹⁰ Meglepő, hogy Lajtha mélyen vallásos kálvinista létére a római katolikus liturgiához fordult. Ismerte persze, hisz liturgiát egykor a Zeneakadémia zeneszerzés növendékeként tanult, majd a párizsi Schola Cantorumban elmélyíthette ismereteit. Művészi-alkotói értelemben azonban 58 éves koráig semmi jelét nem adta egyházzenei érdeklődésének. Nem komponált a Szabadság téri református templom általa vezényelt *Goudimel Kórusának*, és – bár foglalkoztatta a református templomi közösségi ének hazai helyzete – zenét a protestáns templomi gyakorlat számára nem írt. Ha van öntörvényű, csakis belső indítékból keletkezett mű-csoportja Lajthának, ez a kései egyházzenei termés feltétlenül ilyen. Hisz épp olyan korban írta miséit, amikor a vallásgyakorlat durva korlátozásával, a templomok nagy múltú zenei együtteseinek, az egyházzene egyesületeinek, kiadóinak, zeneakadémiai tanszékének szétzilálásával a kompozíciók hazai előadására reménye sem lehetett. Elesettségekben azonban vigasztalást nyújthatott számára az általa hangokba foglalt miseszöveg, a Magnificat és a Mária-himnuszok.¹¹

⁸ U.o.

⁹ Lajtha László: Konfirmál a fiam in Kálvintéri Lapok, 1937. március

¹⁰ Tóth Sándor beszélgetése Solymosi Tari Emőkével: A Francia Akadémia magyar zeneszerzője in Új Ember 2012. július 1.

¹¹ Lásd: Breuer János: Fejezetek Lajtha Lászlóról (1992)

Mi, a Liszt Ferenc Kórus tagjai, akik az ötvenes évek második felében, majd a hatvanas évektől folyamatosan kerültünk a kórusba, már úgy éreztünk oda, hogy a Lajtha mise repertoár darab volt. Én nem is tudtam, hogy Lajtha református volt. Egyetlen zeneszerzőről tudtam akkor félig gyermekfejjel, hogy nem katolikus és mégis a szent zenék zenéjét írta: Bachról. Az ökumenikus gondolat még nem volt tudatos bennünk, de a még az egyházi kórusokban is szükségszerűen előforduló más vallásúakkal való barátságos kapcsolat annál inkább. Boldog védetségben éltünk ebben a rettenetes korszakban. Tehetséges karnagyunk pedig a legjobb zenéket énekelte velünk. A gregorián – Palestrina – Bach – Liszt „tengely” folytatásaként a XX. század magyar egyházzenejét szólaltatta meg kórusával. Kodály: Missa Brevist énekelte orgonával és zenekarral is. Minden újra fogékonyan tanította nekünk a Lajtha misén kívül Farkas Ferenc, Lisznyay Szabó Gábor vagy Koloss István éppen elkészült misekompozícióit. És persze a magyar egyházzene megújításán fáradozó zeneszerzők motettáit, kórusműveit. A nagy zenekaros misék és oratóriumok mellett ez az örökség is állandó ápolásra szorul. Mesterünk korai halála után (67 éves korában, 1998-ban hunyt el) az én felelősségem maradt, hogy a kórus a fejében-szívében-torkában hordozott kincs birtokában folytassa énekes munkáját. Hogy az újak is megtanulják mindazt, amit a régiek tudnak, amíg velünk lehetnek. És ugyancsak nagy öröm, amikor közösen fáradozunk azon, hogy mindnyájunk számára új művet mutassunk be, mint tavaly november 2-án, Halottak napján Szőnyi Erzsébet Missa Misericordiae – Requiem művét.

Lajtha László orgonás miséjét a Credo nélkül legutóbb júniusban énekelte szentmisében, melyet közelgő születésnapja alkalmából és Bucsi László pap-karnagyunk halálának évfordulójára emlékezve őrtünk mutattunk be. Előtte hosszú időn keresztül tanítottam az újabb hozzánk csatlakozó kórustagoknak, hogy ne kelljen feladni ennek a szépséges műnek az ismeretét. Hiszen rendkívül gazdagító volt és maradt számunkra.

Érdekes, hogy az a zeneszerző, akit az orgona nem különösebben foglalkoztatott az Op. 54-es Mise előtt, milyen gazdag színvilágú regisztrációt írt elő ennek partitúrájában. Törekeny-szép zene, érzékeny tempó-váltásokkal, gazdag dinamikai árnyalatokkal. A tempók hullámválása az egész műre jellemző. Mintha az Istenhez forduló, Őt dicsőítő ember imájának újból és újból való nekibuzdulását hallanánk. A szerző által valaha alaposan elsajátított vokális polifónia gyönyörű újkori megvalósulása a Mise, mely ezért jól énekelhető, kortárs hangzásvilágában is oldottan előadható a kórus számára. A kiváló zongorista Lajtha ebben a művében nem írt technikai szempontból bonyolult hangszerzólámat. De a hangszínek tekintetében igényesen regisztráló játékosra számíthat. Nekünk szerencsénk volt. Évtizedeken keresztül *Gergely Ferenc* orgonaművész utánozhatatlan orgonajátékával adtuk elő a Misét. A Kyrie, Gloria és Agnus Dei tételeket bevezető és a minden tételt lezáró orgonás részeket minden

előadás alkalmával nagyon vártam. Jólesett gyönyörködni bennük. Átélni, ahogy az eget ostromolják, vagy ahogyan minket magunkat visznek a mennyei karok közé, hogy angyalokkal énekeljük a dicsőítés különös magasságokba fölvitt hangjait, majd ahogyan ezek is áttetszővé válva tűnnek el a végtelenben.

Lajtha Lászlónak még egy művét énekelte. *Siráq Péter* karvezetői diploma hangversenyén, mint külső kórus a *Magnificat*ot adtuk elő. Előtte heteken keresztül gyakoroltuk vele a művet, mindig a vasárnapi 10-es misén való éneklésünk után. Emlékeim szerint lenyűgöző koncert volt, Péter és a kórus nőikara remekelt.

A Budapest Búcsún 1992. június 27-én a Budavári Evangélikus Templomban énekelte a Misét, Bucsi László atya vezényletével. Mintha egyedül a mi karnagyunk tudta volna, hogy a zeneszerző születésének 100. évfordulója küszöbén járunk. A hangverseny többi szereplője műsorában nem adta semmi jelét ennek. Valóban csak remélni lehet, hogy a jövőben – legalább a kerek évfordulók idején – egyre többen ünnepeljük majd Lajtha Lászlót.

Farkas Mária

Emlékhangverseny Mátészalkán

A Kapisztrán Szent János Kórus karnagya és a
„Nándorfehérvár 1456” c. oratórium zeneszerzője
Páter Tamás Gergely Alajos tiszteletére

Mátészalkán a Szent József Plébánia templomban, a ferences zeneszerző Páter Tamás Alajos életét és művészetét felidéző Emlékhangversenyt tartottak két kórus részvételével 2012. május 12-én. A szervező a mátészalkai *Zenebarátok Kórusa*, a meghívott vendégkórus a határon túlról érkező *Kaplonyi Páter Szabó Dömjén Vegyeskar* volt.

A műsor nyitányaként az egyesített kórus előadásában hangzottak fel Tamás Alajos művei: Elsőként említjük meg a *Hunyadi bízzál* c. kórusmű előadását, a ferences karnagy legnagyobb tisztelete jeléül, a 150 tagú zenei együtteset – *Kapisztrán Szent Jánosról* – a világraszóló nándorfehérvári győzelem hősről nevezte el, mint zeneszerző pedig oratóriumot komponált „*Nándorfehérvár 1456*” címmel. E mű bemutatóját *Páter Tamás Gergely Alajos*, zenei együttesével, 1956. október 22-én tartotta, Kapisztrán János halálának 500-ik évfordulóján, Budapesten a Belvárosi Főplébánia Templomban. A forradalom előestéjén bemutatott mű döbbenetes hatása évtizedekre előre mutatott. Hanglemezen és nyomtatásban az amerikai ferences atyák adták ki 1959-ben. A „Hunyadi bízzál” című korált, melyet